

Michal Tkaczyk

Návrh projektu disertace/výzkumní záměr

Název práce:

Proměny moci v pozdně-moderní společnosti optikou komunikační teorie - reartikulace pojetí moci v post-kritických mediálních teoriích.

Cíle práce:

- A) Popsat a systematizovat způsob, jímž je pojetí moci vymezováno v rámci současné kritické teorie médií - v případě teorií, ve kterých pojetí moci není artikulováno explicitně, se pokusíme tato implicitní pojetí rekonstruovat.
- B) Kriticky zhodnotit pojetí moci obsažené v jednotlivých teoriích, a rovněž post-kritickou mediální perspektivu, v jejímž rámci tyto teorie existují.
- C) Domyslet implikace teorie pro empirický výzkum v rámci post-kritické mediální perspektivy (výzkumné pole, agenda, metodologie)

Výzkumný problém

V době moderní a dokonce i pozdně-moderní společnosti spočívala užitná hodnota kritické mediální teorie v tom, že tato teorie poskytovala nástroje k pojmovému zachycení, analýze a kritickému hodnocení strategií nadvlády, které byly uplatňovány skrze tzv. symbolickou moc. Vzhledem k významné roli, kterou symbolická moc sehrávala v reprodukci kapitalistického systému nadvlády, byla kritická teorie médií podstatným pilířem interdisciplinárního kritického výzkumu společnosti. Mezi ústřední koncepty kritické mediální teorie, jejichž pomocí byla symbolická moc artikulována, patří *ideologie*, *hegemonie* či *diskurs*. Můžeme však očekávat, že spolu se vznikem nových strategií akumulace kapitálu, postupující globalizací a stále rostoucím významem vyspělých komunikačních technologií pro sociální život, tedy s fenomény, které současné sociologické vědění chápe v kategoriích přechodu k novému typu společnosti, dochází ke vzniku nových strategií nadvlády a forem mocenského působení. V této situaci se je třeba zamyslet, zda jsou stávající metody a dosavadní teoretická východiska nadále adekvátní pro zachycení způsobů, jimiž je radikálními proměnami procházející společnost reprodukována.

Setrváme-li v rámci kritické teorie médií, pak tím, co vyžaduje opětovné promyšlení, je samozřejmě úloha, kterou v těchto procesech sehrávají média a vyspělé komunikační technologie. Právě v důsledku přehodnocení stávající mediální teorie, lze v oblasti kritické teorie médií pozorovat postupný zrod nového paradigmatu, který se ve vědeckém diskursu často označuje jako post-kritická mediální perspektiva. Tento nový proud na poli komunikačních studií vychází z

předpokladu o vyčerpání dosavadního kritického výkladového rámce, který byl zaveden Frankfurtskou sociálněvědnou školou, a byl následně rozvinut Birminghamskou školou pro současná kulturní studia. V tomto smyslu lze říci, že zatímco tradiční kritická teorie médií, tedy tzv. *Ideologiekritik*, byla součástí teorií moderní společnosti, a její zpochybnění součástí teorií pozdně-moderní společnosti, post-kritická mediální perspektiva existuje v rámci teorií technokultury, informační společnosti a kyberprostoru. Tím, co spojuje jak *Ideologiekritik*, tak post-kritickou perspektivu, je důraz na identifikaci a kritické zhodnocení úlohy komunikačních procesů pro reprodukci společnosti skrze aplikaci a uplatňování určitých mocenských strategií. Avšak zatímco co předmětem zájmu *Ideologiekritik* byla masová média, post-kritická mediální perspektiva zkoumá fenomény jako jsou: neustálý pohyb informace a komunikačních objektů skrze informační sítě, jejich význam pro nově převládající způsoby akumulace kapitálu, nové strategie moci, založené především na kontrole informačních toků a generaci kódu, či konečně role, kterou v našem každodenním životě sehrávají vyspělé informační technologie, včetně médií komunikace a mnoho dalších jevů, které - v souladu s tezí o vyčerpání ustupujícího výkladového rámce - jsou z hlediska *Ideologiekritik* nevnímáníelné.

Kritický rozum nám ovšem nedovoluje vyloučit i tu možnost, že způsob, jímž je pojetí moci tematizováno v rámci post-kritické mediální perspektivy, je pouze další reartikulací Marxových kategorií a konceptů: *reifikace*, *komodifikace*, *směny*, *exploatace* či *dominance*, a v tom případě se teze o radikální proměně moci v kontextu přechodu k informačně strukturovaným formám společnosti bude jevit přinejmenším jako problematická.

Nicméně tím, co činí naše předsevzetí obzvláště slibným z hlediska kritické sociální teorie obecně je skutečnost, že vzhledem k významu jaký je v rámci konceptu informační společnosti přisuzován jak komunikačním technologiím, tak procesům komunikace, které tyto technologie umožňují a zprostředkovávají, můžeme očekávat, že komunikační teorie budou mít mimořádnou vypovídající hodnotu pro kritický výzkum soudobé společnosti, včetně problematiky distribuce moci, či reprodukce stávajícího sociálního řádu.

Zkoumaný problém má rovněž i svou metodologickou stránku. I když existuje mnoho empirických výzkumů v rámci internetových a softwarových studií, respektive studií chování internetového publika, lze říci, že většina z nich je zakotvena v předchozím teoretickém rámci. To znamená, že stávající metody výzkumu jsou takřkajíc pouze „updatovány“ do nového prostředí sběrů dat, jímž je v tomto případě většinou internet, a nikoliv modifikovány s ohledem na nové teoretické předpoklady. Dle nás však postuláty post-kritické mediální perspektivy vyžadují mnohem

radikálnější promyšlení otázky metodologie empirického výzkumu v rámci této teoretické perspektivy. Teprve pak bude možno přejít do etapy testování těchto teorií.

Výzkumné otázky:

- Jak je pojetí moci artikulováno v rámci současných komunikačních teorií?
- Jak se na mocenském působení v rámci informační společnosti podílí média komunikace? Je pro informační společnost tzv. mediální moc převládající formou mocenského působení?
- Lze v případě tzv. post-kritické mediální perspektivy opodstatněně hovořit o vzniku nového teoretického paradigmatu?
- Lze opravdu hovořit o konci ideologického působení a skutečném vyčerpání neo-marxistické kritiky společnosti?
- Jaké jsou implikace post-kritických mediálních teorií pro empirický výzkum (metodologie, agenda, výzkumné pole) ?

Teoretický kontext:

kritické mediální teorie, teorie informační společnosti, teorie kyberprostoru a technokultury, moc, komunikační technologie, posthumanismus

Metoda práce:

Jedná se o teoretickou, průřezovou studii, která vychází z kritické reflexe vybraných současných komunikačních teorií. Studie bude završena metodologickou úvahou.

Základní bibliografie:

Galloway, Alexander R. 2004. *Protocol: How Control Exists after Decentralization*. Cambridge: MIT Press.

Galloway, Alexander R., Eugene Thacker. 2007. *The Exploit: A Theory of Networks* University of Minnesota Press Minneapolis London

Hansen, Mark. B.N. 2006. *Bodies in Code: Interfaces with Digital Media*. Routledge

Jordan, Tim. 1999. *Cyberpower: the culture and politics of cyberspace and the internet*. London : Routledge

Kitchin, Rob, Martin Dodge. 2011. *Code/Space: Software and Everyday Life*. MIT Press

Kroker, Arthur. 2004. *The Will to Technology and the Culture of Nihilism. Heidegger, Nietzsche & Marx*. Toronto: University of Toronto Press Inc.

Kroker Arthur, Marilousie Kroker (eds.). 2008. *Critical digital studies: a reader*. Toronto: University of Toronto Press Inc.

Lash, Scott. 2002. *Critique of Information*. London: Sage

Příloha: Anotace diplomové práce:

Téma práce: Sémiotické aspekty informace v *Kritice informace* od Scotta Lashe

Diplomová práce se soustředí na sémiotické aspekty informace a jejich implikace pro soudobé kritické vědění. I když v souladu s postojem převládajícím ve vědění informaci nelze chápat jako významovou jednotku, ve své *Kritice Informace* se její autor, Scott Lash, snaží prokázat, že redukování pojetí informace na její kvantitativní rozměr, v podstatě znemožňuje poznání a kritickou reflexi podstaty změn, které souvisí s nástupem a rozšiřováním nových komunikačních technologií, a které se ve vědění zvyklo označovat jako přechod k informační společnosti. S ohledem na ve vědění převládající popírání sémantické povahy informace, je úvodní část této práce věnována vymezení informace jako významové jednotky. V ústřední části práce se snažíme zachytit informaci v jejím přirozeném prostředí, které je utvářeno mediálními technologiemi a také se zabýváme identifikací a analýzou jednotlivých sémantických aspektů informace. V následujících kapitolách jsou předmětem našeho zájmu implikace Lashova pojetí informace pro stávající sémiotickou teorii a kritické myšlení obecně. Naší tezí je, že způsob, jímž Scott Lash pracuje s pojetím informace vážně problematizuje stávající sémiotické a kritické vědění, především ty koncepty a teorie, které vychází z logocentrické tradice a tradice tzv. jazykového obratu v humanitních vědách. Ve světle Lashova argumentu, spolu s nástupem nových forem dorozumívání jazyk přichází o svou relevanci, a v souvislosti s tím, nemůže nadále sehrávat funkci primárního modelu poznání